

sével kell kezdenünk, nem pedig mint a mai iskola teszi, hogy beszél költői szépről mielőtt és a nélkül, hogy az érzéki szépet megismertetné. Ez olyan, mintha a matematika tanítását az algebrával kezdenők. Szóval, a művészeti képzést is psychogenetikus szempontok szerint kell szervezni az érzékiról az elvontra való átmenet által.

PAULER ÁKOS.

(Vége köv.)

ÚJ MÓDSZERTANI ÉSZREVÉTELEK A NÉMET FŐNEVEK RAGOZÁSÁHOZ.

Hatodik esztendeje tanítom a német nyelvtant s bő alkalmam volt a legkülönbözőbb előkészültségű és ajkú növendékeket tanítani. Legtöbb esetben pedig azt tapasztaltam, hogy a német nyelv elsajátításában nem annyira a növendékek ismert ellenszenve a német nyelv iránt okozza a nehézségeket, hanem a nyelvtanok terjengőssége, homályossága, avagy bonyolult rendszere. Ezt különösen a főnevek, az ige mellett tehát legtöbbször előforduló beszédrész ragozásának alkalmával tapasztaltam.

Most, midőn mindenütt a tanterv reformálásáról van szó, idő- és alkalmoszerűnek véltem ezen észrevételeimet a t. kartársak figyelmébe is ajánlani, hátha e szerény észrevételekben valami életrevaló s a növendékek tanulását könnyítő, egyszerűbb módszert sikerült nyujtanom!

Legtöbb német nyelvtanunk a főnév ragozása alkalmával a *német ajkúak* számára írt nyelvtanok csapásán indul s kritika nélkül átveszi az oly bonyolult s mégis cél- és haszonnélküli erős, gyenge és vegyes ragozás elnevezését és rendszerét, a mely csodálatosan ép arra támaszkodik, a mit az idegen ajkú tanuló még nem tud s nem is tudhat, t. i. a főnév egyes birtokos és többes alanyesetének végzetére. *Contradictio in adjecto!* Mert ha e két esetet már tudja, akkor mirevaló az a sok (körülbelül hétféle) szabály, hogy ha a főnév egyes birtokosa és többes alanyesete ilyen vagy olyan végzetű, akkor a főnév erős, gyenge vagy vegyes ragozású. Üres szalmacsépelés, mely tudását egy jóttával sem bővíti. Így pl. Toepler nyelvtanából hibátlanul tanulták be a növendékek e szabályokat, t. i. hogy mikor erős, gyenge vagy vegyes ragozású a főnév s ezért fordítás alkalmával mégis a főnevek legnagyobb részét hibásan ragozták. S mi volt ennek oka? Nem a tanulók restsége, felületessége vagy szórakozottsága, hanem a hibás és hiányos rendszer. Megadja az

erős, gyenge és vegyes ragozás szabályait, de egyetlen egy főnévnek egyes birtokosát és többes alanyesetét sem, mely két esetnek egybevetésén e ragozások elnevezése ép alapul.

Németek számára írt nyelvtanokban e háromféle ragozásnak van értelme, mert a nyelvtaníró németül tudó növendékeiktől e két eset ismeretét feltételezheti, de idegen ajkuaknál csak zavaró hatásának bizonyul. Tudását a helyett, hogy tisztázná, csak bonyolultabbá és zavarosabbá teszi.

Mihamar rájöttem, hogy a rendszerben van a hiba. Mit ér a nyelvtan, ha felállítja a szabályokat, de a főneveket ezek szerint ragozni nem lehet! Bevallom, hogy csak hosszabb küzködés, gondolkozás és elmélkedés után mertem ezt önmagam előtt is beismerni. Hátha mégis tévedek? Abszurdnak tetszett, hogy valamely általam elfogadott nyelvtani rendszer hibás lehetne! Olyasféleképen éreztem magam, mint a középkorban Luigi Mondini, a ki, midőn az emberi testet tényleg boncolni is kezdte, azon dilemma elé került, hogy vajjon kinek higgyen: a konkrét emberi testnek-e, vagy a Galenus és Hipokrates elavult tanain alapuló akkori orvosi tudománynak?

Elvégre is, gondoltam magamban, németül beszéltek, még pedig helyesen, mielőtt még valaki német nyelvtant írt, mielőtt még valaki erős, gyenge és vegyes ragozásról tudott, valamint még mielőtt Aristoteles logikáját megírta volna, helyesen és okosan gondolkoztak is. Szóval, kétségbe vontam e nyelvtani rendszer tekintélyét s a főnevek ragozási szabályait inductive, gyakorlatilag próbáltam levonni.

Először is azon kérdést vetettem fel: melyek azon esetek, melyeket az idegen ajkú tanuló *egyáltalán nem tudhat*, továbbá melyek azon esetek, melyeket egy már megtanult, ismeretes esetből *képezhet* s végül minők azon állandó *szabályok*, melyeknek segítségével az utóbbiakat képezheti?

A német nyelvtanoknak, véleményem szerint, a főnevek ragozásánál is már régóta ugyanazon eljárást kellett volna követniök, melyet egyöntetűen az erős ragozású igéknél is alkalmaznak. Adva lévén az erős ragozású igének három főalakja; geben (főnévi igenév), gab (történeti mult), gegeben (multidejű melléknévi igenév), e három főalaktól bizonyos szabályok segítségével könnyen képezhetjük *összes* többi időit is.

E célból alapul és kiinduló pontul a főneveknek amúgy is külön-külön megtanulandó nemét vettem, hogy a növendék a nem betanulása után ugyanakkor lehetőleg ragozási alakjával is azonnal tisztában legyen. Ezen egységes, a főnév nemén alapuló szempont hihetetlenül megkönnyíti a tanuló munkáját; a főnév erős, gyenge és vegyes ragozását figyelmen kívül hagyva, az összes himneműeket, nőneműeket és semleges-neműeket egy-egy állandó meghatározott szabály szerint ragozhatja.

Kezdjük a legkönnyebb ragozású főnevekkel: a nőneműekkel. Ha öt vagy tíz (akár 50 vagy 100) nőnemű főnevet az egyes és többes szám eseteiben hibátlanul végig ragoztunk, akkor inductive könnyen megállapíthatjuk, hogy a nőnemű főnév mely esetei változatlanok, melyek a változók s hogy ez utóbbiak mily módon képezhetők.

Lássuk tehát:

Nőneműek.

Egyes szám.

1. Alany e.	Die Frau	Die Blume	Die Tochter	Die Feder	Die Frucht	
2. Tárgy e.	Die "	"	"	"	"	Változatlan.
3. Tulajd. e.	Der "	"	"	"	"	Változatlan.
4. Birtok. e.	Der "	"	"	"	"	Változatlan.

Többes szám.

1. Alany e.	Die en	"	ö - er	"	ü - e	Megtanulandó. nem képezhető
2. Tárgy e.	Die "	"	"	"	"	Ugyanolyan min több. alany e. t
3. Birtok. e.	Der "	"	"	"	"	Ugyanolyan min több. alany e. t
4. Tulajd. e. ¹	Den "(n)	" (n)	" n	" (n)	" n	Mindig n-nel vég- ződik.

A szabály levonása egyszerű: Minden nőnemű főnév az egyes szám eseteiben kivétel nélkül változatlan, vagyis olyan, mint a megtanult egyes számú alanyeset. A többes alanyeset képzésére szabály nincsen; néha változatlan, máskor n, en vagy e ragot kap, umlauttal vagy a nélkül.² A többes alanyesetet azért az idegen ajkú tanuló csak jó szótártárból vagy nyelvtanból tudhatja meg. A többes tárgy és birtokos eset mindig és kivétel nélkül olyan, mint a megtanult többes alanyeset. A többes tulajdonító a többes alanyesetből képeztetik egy n rag hozzáadásával, mely csak akkor marad el, ha a többes alanyeset amúgy is már n-nel végződött.

Ha a nőnemű főnevek ragozását első mintának vesszük s e jegy © annyit jelent, mint: *megtanulandó* (szótártárból vagy nyelvtanból, mert

¹ Dr. Herrman Antal legszabatosabb német nyelvtanaink egyikében alighanem szintén a könnyebb áttekinthetőség szempontjából az eseteknek ezen sorrendjét követi. Az egyes számban ép a himnemű és semleges nemű főnevekre való tekintettel tettem előbbre a tulajdonító és utána a birtokos esetet.

² Csupán két nőnemű főnév van, mely umlauttal er raggal végződik: Mutter és Tochter. (L. Dr. Sanders: Deutsche Sprachbriefe 215. 26.)

nem képezhető), akkor a nőnemű főnevek ragozását grafice a következőképen tüntethetnők fel :

I.

E. sz.	T. sz.
Al. ○	Al. ○
Tár. «	Tár. «
Tul. «	Bir. «
Bir. «	Tul. « + n

Hogy a nőnemű főneveknek e tapasztalati úton levont oly egyszerű és könnyen áttekinthető ragozásával szemben mily következetlen és bonyolult nyelvtanainknak rendszere, az a következő példákból fog kitűnni.

Felesleges is talán előrebocsátanom, hogy a rendelkezésemre álló nyelvtanok példáinak idézésével korán sem szándékom az általam különben nagyrabecsült nyelvtan-szerzőket támadni, hanem az általam elfogadott s nézetem szerint nehézkes, bonyolult és német csapáson induló rendszer hibásságát megvilágítani.

Die Mutter Endrei Ákos nyelvtanában (40 l.) (e sorok előrebocsátása után : «Jellemző alakjai [t. i. az erős ragozásnak]: egyes genitivus : — s, többes szám : —, — e, — er») az első idomú erős ragozású főnevek közt, Die Hand (Hände) a második idomú erős ragozású főnevek közt (a többes ismertető jele e), végül die Frau (Frauen) a gyenge ragozásúak közt fordul elő. Ha a növendék e szabályokat hibátlanul betanulja és érti is, még sem lesz képes e három nőnemű főnevet végigragozni, ha nem tudja és tanulta meg azt is, a mi a nőneműeknél ép a legfontosabb, t. i. hogy az egyes számban változatlanok és ép ezáltal különböznek a többi egyéb nemű erős és gyenge ragozású főnevektől. E szabályok, t. i. hogy a nőneműek háromféleképpen ragozhatók, nemcsak hogy nehézkesek, hanem tudását mivel sem bővítik, mert ép azon alapulnak, a mit az idegen ajkú tanuló előre nem tudhat. Mielőtt a nőnemű főnév többes alanyesetét meg nem tanulta s nem ismeri, képtelen meghatározni, hogy az illető főnév az első erős (er), második erős (e) vagy gyenge ragozásúakhoz (n) tartozik-e? Ha pedig a nőnemű főnév többes alanyesetét már tudja, akkor az erős, gyenge stb. ragozás elnevezése merő tudáskosság, üres szószaporítás; közmegegyezés útján akár kék, zöld, kerek vagy görbe ragozásnak is nevezhetnők.

Akárhány deák van, a ki sehogysem fogja fel, hogy az erős, gyenge és vegyes ragozás jellemző alakjainak (— s — e, — er ; — n ; s — n) betanulása után a főnevet még sem tudja ragozni. Tévesen azt hiszi, mert nyelvtanaink ép erre fektetik a fősúlyt, hogy e szabályok betanulásával egyuttal az összes főnevek egyes birtokosát és többes alanyesetét

is tudja, vagy talán képezheti. Figyelme természetesen e szabályok hangsúlyozásával a lényegtelenre irányul: hogy *mily ragozásának* nevezze a főnevet, nem pedig arra, a mi tulajdonképen a legfontosabb és leglényegesebb: hogy *miként ragozza*, azaz képezze egyes esetéit. Így pl. a nőnemű főnév ragozásánál nem az a lényeges, hogy ez az első, második erős vagy gyenge ragozásához tartozik-e, hanem, hogy egyes számú esetei *mindig változatlanok s többes alanyesetét* külön-külön könyvből kell megtanulnia. Legfeljebb ezek után osztályozhatja az egyes ragozások közé, ha már ez elnevezésekhez olyannyira ragaszkodik.

Ugyanezen rendszerrel találkozunk Lád-Oldal könyvében (29. l.) Fleischhacker-Kárpáthi nyelvtanában, a főnevek többes alanyesetének hét-féle képzését sorolja elő (17. l.): ezek közül a hetedik, t. i. ha a többes alanyeset n vagy en, gyenge ragozású, a többi hat erős ragozású főnévnek vétetik. Később a tanuló még egy harmadik, a vegyes ragozásról is tanul, mely a többesnél azonban említve nem voit s így vajmi könnyen zavarba jöhet annak többes alanyesetét illetőleg. A nőneműek egyik része itt szintén az *erős ragozásúak* közé kerül (Die Tochter, die Gans, ä + e), másik része, mely Endrei Ákosnál a gyenge ragozásúak közt fordult elő (Die Frau-en), már itt mint *vegyes ragozású* szerepel, míg viszont Endrei Ákos a vegyes ragozásúak közé egyetlen egy nőneműt sem vesz fel.

Elképzelhetni a zürzavart, mit ily ide-oda hullámzó kategorizálás oly tanuló fejében idéz elő, a ki egyik évben Endrei Á., másik évben Fleischhacker-Kárpáthi nyelvtanát tanulta, avagy megfordítva.

Orosz Alajos (42. l.) a nőneműeket, mint Fleischhacker-Kárpáthi, szintén két osztályba sorozza; a többes e végzetűeket (Die Bank-ä-e) az *erős*, az en végzetűeket (Die Frau-en) a *vegyes* ragozásúakhoz számítja, de mindkét helyen *külön* szabályként megjegyzi még, hogy a többi erős ragozásúaktól abban különböznek, hogy nem kapnak a birtokosban s ragot és a többi gyenge ragozásútól eltérően n ragot, hanem az egyes számban változatlanok. (42. és 25. l.)

Felsmann J. szerint: «A főnév többes száma rendszeren az egyes számból *képeztetik* (?) és bizonyos ragok (e, er en) die articulus előtétele, umlaut, vagy mind a három mód együttes alkalmazása által fejezhető ki.» (20. l.). Ez nemcsak homályos, hanem a tanulót vajmi könnyen tévedésbe ejtheti, mintha szabályok volnának, melyekkel bármily főnév többesét önmagától *képezhetné*. Az *erős* ragozásúak négy idomát különbözteti meg s a negyedik idomuakhoz számítja azon nőneműeket, melyek a többes alanyesetben e ragot kapnak (Die Drangsal-e, továbbá Mutter és Tochter), a többieket a *vegyes* ragozásúak közé sorolja. (Die Wiese-en. 34. l.)

Toepler T., az eddigi szerzőktől eltérően, az *összes* nőneműeket az *erős ragozásúakhoz* sorolja (16. l.).

Virányi a nőnemű főneveket részben az *erős* (e), részben a *gyenge* ragozásukhoz sorolja, de viszont megjegyzi, hogy mindkét ragozástól abban különböznek, hogy mint erősek még se kapnak az egyes birtokosban s ragot, mint gyengék pedig n ragot, hanem változatlanok (39. lap).

Schwicker a nőneműeket szintén részben az *erős* (e), részben a *vegyes* ragozásuk (en) közé sorozza (38. l.). Ugyanígy Albrecht János (9. lap).

Ney F. a többes n végzetűeket a *gyenge*, az e végzetűeket az *erős* ragozásukhoz számítja (100 l.). Ép így Garai E. (3. l.). Kemény F. (22. lap).

Ha nyelvtanaink módszerét a nőnemű főnevek ragozására való tekintettel most egybevetjük, látni fogjuk, hogy egymástól eltérően a tanuló tudásának megzavarására háromféle kategorizálást követnek.

Legtöbbje részben a *gyenge*, részben az *erős* ragozásukhoz sorolja őket; ez utóbbinál egyesek pedig még két külön idomot is különböztetnek meg, mások azokat részint az *erős*, részint a *vegyes* ragozásukhoz, Toepler pedig valamennyi nőnemű főnevet csak az *erős* ragozásukhoz sorolja.

Nőneműk.

Erős. Gyenge.	Erős. Vegyes.	Csak Erős.
Virányi	Fleischhacker-Kárpáthi	Toepler T.
Ney F.	Orosz. Al.	
Garai.	Felsmann.	
Kemény F.	Schwicker.	
Endrei A. (2 o.)	Albrecht J.	
Lád.-Oldal (a)		

E bonyodalmas és a tanuló figyelmetlen, felületes elméjét zavarba ejtő, a mellett pedig haszonnélküli, ide-oda ingadozó kategorizálás helyett bizonyára czélszerűbb egyetlen egy mintához ragaszkodnunk s az összes nőnemű főneveket egy csoport alá foglalnunk, melyet implicite különben valamennyien szintén tanítanak, t. i. hogy az egyes számban változatlanok, többes alanyeseteket pedig külön-külön kell könyvből megtanulni.

Ép oly egyszerű és könnyű schemát állíthatunk fel az összes semleges vagy köznemű főnevek ragozására, ha a szabályt, mint már a nőneműeknél, inductive, gyakorlatilag vonjuk le. Válaszszunk öt jellemző (vagy akárhány tetszés szerinti) semleges főnevet és ragozzuk azokat hibátlanul végig az egyes és többes szám eseteiben.

Semlegesek.

Egyes szám.

1. Alany e.	Das Fenster	Das Kleid	Das Haus	Das Thier	Das Auge	
2. Tárgy e.	Das e	e	e	e	e	Változatlan.
3. Tulajd. e.	Dem e	e (e)	e (e)	e (e)	e (e)	Változatlan.
4. Birtok. e.	Des e + s	e + (e) s	e + (e) s	e (e) s	e (e) s	Mindig s (es).

Többes szám.

1. Alany e.	Die e	er	ä - er	e	n	Megtanulandó. nem képezhető.
2. Tárgy e.	Die e	e	e	e	e	Ugyanolyan mint a több. alany e.
3. Birtok. e.	Der e	e	e	e	e	Ugyanolyan mint a több. alany e.
4. Tulajd. e.	Den e + n	e + n	e + n	e + n	e (n)	Mindig n-nel végződik.

A szabály levonása : Minden semleges főnév egyes tárgyesete és tulajdonítója olyan, mint egyes alanyesete, birtokos esete pedig mindenkor úgy képeztetik, hogy az egyes alanyesethez s, (es) végzetet adunk. A többes alanyeset képzésére szabály nincsen ; néha változatlan, máskor er, e, n ragot kap, hol umlauttal, hol a nélkül. Idegen ajkú tanuló azt csak jó szótárból tudhatja meg. Többes tárgy és birtokos esete olyan, mint a megtanult többes alanyeset. A többes tulajdonító a többes alanyesetből képeztetik egy n rag hozzáadásával, mely csak akkor marad el, ha a többes alanyeset már n-nel végződött.

Ha a *semleges* főnevek ezen ragozását második mintának vesszük, akkor grafice, röviden ezt így tüntethetjük fel :

II.²

E. sz.	T. sz.
Al. ⊙	Al. ⊙
Tár. e	Tár. e
Tul. e	Birt. e
Birt. e + s	Tul. e + n

Ezen oly egyszerű schemával szemben az említett nyelvtanok csak megzavarják a tanuló elméjét, midőn a ragozás mikéntjét eléggé nem hangsúlyozva, az erős, gyenge és vegyes ragozás kedvéért a tanulót egy

¹ Az egyes tulajdonító e ragja elmaradhat. L. Friedrich Blatz. Neu-hochdeutsche Grammatik. Karlsruhe 1895. I. Ld. 292. l.

² Egyedüli kivétel: Das Herz.

újabb árnyalatú labyrinthbe kergetik. A semleges neműek ragozásának osztályozásában két csoportra válnak.

Semleges (nemű)ek.

Erős. Vegyes.	Csak erős.
Endrei (3 erős idommal)	Toepler
Garai (3 erős idommal)	Virányi
Lád. Oldal (3 erős idommal)	Ney (4 idommal)
Fleischhacker-Kárpáthi	
Orosz	
Albrecht	
Kemény	
Felsmann (3 erős id.)	
Schwicker.	

Das Auge — die Augen pl. az első csoport szerint vegyes, Schwicker szerint gyenge, Toepler szerint erős ragozású !!!

A legkomplikáltabb minden esetre a himnemű főnevek ragozása, főleg az erős, gyenge és vegyes ragozás rendszerében. A tanuló a bonyolult szabályok beemlézése után azon veszi magát észre, hogy ott van, a hol volt. El tudja fujni a szabályt, de ragozni nem tud.

Inductiv eljárásunk mellett maradvá, vegyük elő az összes eshetőségeket s azért öt helyett tíz főnevet ragozunk hibátlanul végig.

Himneműek.

Egyes szám.

1. A.	Lehrer	Vater	Mann	Aar	Hut	Mast	Mangel	Wagen	Ofen	Held
2. Tá.	Deu	«	«	«	«	«	«	«	«	« + en
3. Tu.	Dem	«	«	(e)	«	(e)	«	(e)	«	«
4. B.	Des	« + ŝ	« + ŝ	« + (e)ŝ	« + (e)ŝ	« + (e)ŝ	« + (e)ŝ	« + ŝ	« + ŝ	« + ŝ

Többes szám.

1. A.	Die	«	ä - er	ä - er	e	ü - e	en	ä - n	«	ö	«
2. Tá.	Die	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
3. B.	Der	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
4. Tu.	Den	« + n	« + n	« + n	« + n	« + n	« (n)	« + n	« (n)	« (n)	« (n)

A szabály levonását kezdjük a tizedik főnév (Der Held) mintájával, mint a mely az eddigiektől legelőtőbb. A himnemű főnevek egyik része úgy ragoztatik, hogy az egyes és többes szám minden esetét egy n (en) raggal képezzük, melyet mindannyiszor az egyes alanyesethez toldunk. A himneműek másik, még pedig számszerint nagyobbik része (itt kilencz)

szakasztottan a semleges neműek ragozása, vagyis második mintánk szerint ragoztatik.

A harmadik minta grafice :

III.	
E. sz.	T. sz.
Al. ⊙	Al. en
Bir. e + n(en) ⊙	Bir. e
Tul. e	Tul. e
Tár. e	Tár. e

Míg az összes nőneműek és összes semleges neműek egy folyton állandó minta szerint ragoztatnak, addig a himneműek már két csoportra válnak, egyik, még pedig a nagyobbik része, a II., vagyis a semleges neműek mintája, másik, a kisebbik része, a III. minta szerint ragozandó. De mivel általános útbaigazító szabály nincsen arra, hogy mely himneműek ragozandók a II., s melyek a III. minta szerint, a tanulónak, mielőtt a himnemű főnevet ragozhatná, azt a könyvből kell megtanulnia. A II. mintához tartozó himnemű főneveknél tehát csak a többes alanyesetet, a III. mintához tartozó himnemű főneveknél pedig (össze-vissza 200—300 ily himnemű főnév van) csak az egyes birtokosetet kell megtanulnia, a többi eseteket önmaga képezheti.

Az erős, gyenge és vegyes ragozás szempontjából az említett szerzőknél a következő csoportosítással találkozunk :

Himneműek.

Erős, gyenge és vegyes.	Erős és gyenge.
Endrei (3 erős)	Toepler
Garai (3 erős)	Virányi
Lád. Oldal (3 erős)	Ney.
Fleischhacker-Kárpáthi	
Orosz	
Schwicker	
Albrecht	
Kemény	
Felsmann.	

Legtöbbször e szerint a himneműeket mind a három ragozáshoz sorolják s így a tanulónak mindannyiszor, valahányszor egy himnemű főnevet ragozni akar, a nemen kívül jól kell szem előtt tartania még az egyes birtokos és többes alanyeset végzeteit is, hogy olyasmit (t. i. erős,

gy. v. ragozást) meghatározhasson, a mire a főnév ragozásához, eseteinek képzéséhez absolute szüksége nincsen. Nem az a fő, hogy a nyelvtaníró szája íze szerint kategorizálni tudjon, hanem hogy tudja a főnevet minden esetben hibátlanul végig ragozni, hogy tudja, mely esete változatlan, képezhető, vagy melyik nem képezhető s azért a szótárból betanulandó.

Hiszen ha a főnév nemét, egyes birtokosát és többes alanyesetét tudja, akkor az önkényüleg elnevezett és tulajdonképen a német ajkuak számára készült nyelvtanoktól átvett erős, gyenge és vegyes ragozás definíciója merő tudákosság; pedig ép ennek kedvéért kell a végzetek bonyolult rendszerét bevágnia. Inkább ne tudja, hogy valamely főnév erős, gyenge vagy vegyes ragozású, de ismerje annál jobban annak egyes birtokos és többes alanyesetét és tudja, miként kell a különböző nemű főneveknél az egyes eseteket az ismertekből képezni. Egyedül ez lehet a főnév ragozási szabályainak célja idegen ajkú növendékeknel. A mostani nyelvtani rendszer pedig ép megfordítva jár el: egyre beszél az erős, gyenge és vegyes ragozásról, de képezhető esetekkel, valamint a többes alanyesettel, himneműeknél a birtokos esettel, mint azt a szótárak vizsgálása alkalmával is látni fogjuk, épenséggel nem törődik. Nyelvtanaink az erős, gyenge és vegyes ragozás ismertető jeleinek betanítása után nemcsak azt tételezik fel a tanulóktól, hogy maguktól fognak rájönni az egyes esetek képzésére, hanem jóhiszemüleg még azon esetek (többes alanyeset, himnemű egyes birtokos) tudását is, melyeket még német ajkú növendékeink legnagyobb része sem ismer, annál kevésbbé az idegen ajkú.

Eltételezve attól, hogy a nyelvtanok még az osztályozásban is önkényesen járnak el, különösen maga az erős ragozás egy petitio principii-féle, mely felöleli és meghatározza ugyan a főnevek bizonyos körét, de a tulajdonképeni ragozáshoz, vagyis az esetek képzéséhez mivel sem járul hozzá. A példa talán világosabb. Hiába mondom a növendéknek, hogy Der Mann, Der Aar, Der Hut erős ragozású, végigragozni még se tudja. Megakad a többes alanyesetnél, melyről az erős ragozás csak azt taníthatja, hogy az vagy változatlan, vagy e, er umlauttal, vagy a nélkül; hogy azonban az öt lehető végzet közül melyik illeti a Mann, Aar, Hut stb. többes alanyesetét, arra az erős ragozás már képtelen szabályt adni. De akkor mire való annak betanulása? Nem és ragozás tekintetében valamennyien csak egyetlen egyben egyeznek meg: az úgynevezett gyenge ragozásban, melyet III. mintaként mutattunk be. A himneműek ezen csoportját kivéve, a többi nemű főnevek más és más szerző szerint más és más ragozásuak lehetnek. Az erős és vegyes ragozás mind a három nemtől tarkállik. A ki tapasztalásból tudja, hogy mily nehéz a tanulóknak e sok erős, gyenge és vegyes ragozású szabályt betanulnia, s az egyes főneveket a nyelvtanok eltérő rendszere értelmében nemökre való

tekintettel az illető ragozások közé osztályoznia, el fogja ismerni, hogy az általam javasolt és egységes szempontra, a főnév nemére (a mely a főnévnél az *első* tudnivaló s vele egybeforrt) visszavezetett minta-ragozás, jóval egyszerűbb, világosabb és könnyebb.

Bizonyítékként álljanak itt az összehasonlító tabellák : ragozás és nem szerint egymáshoz viszonyítva a 12 említett nyelvtan alapján :

Erős			Gyenge		Vegyes.		
Him-, nő- és semlegesn.			Him- és nőnemű		Him-, nő- és semlegesn		
12.*	12.	12.	12.	11.	9.	5.	8.

Hímneműek.

Erős, gyenge és vegyes ragozás
12. 12. 9.

Nőneműek.

Erős, gyenge és vegyes ragozás
12. 11. 5.

Semlegesneműek.

Erős és vegyes ragozás
12 8 Gyenge ragozás nincs.

Az inductiónk után nyert három minta, viszonyítva a főnevek neméhez :

I.	II.	III.
Csak nőneműek, de mind	Az összes semlegesek és a hímneműek egy része	Csak a hímneműek egy (kisebbik) része.

<i>Hímneműek.</i>	<i>Nőneműek.</i>	<i>Semlegesneműek.</i>
II. vagy III. szerint (Útba igazítá a szótár)	(Mind) I. szerint	(Mind) II. szerint.

E háromféle mintaragozásnak (melyeket az egyes birtokos eset után : változatlan, s és n végzetű ragozásnak nevezhetnénk) azon nagy előnye van az erős, gyenge és vegyes ragozás felett, hogy a tanuló a *főnév nemének megtanulásával mindjárt tiszta képet alkot magának annak ragozásáról is.*

E mintaragozások eredményét a tanulók és nyelvtan részére a következő szabályokkal és közös táblával ** tüntethetnők fel :

Az összes nőnemű főnevek az I., az összes közneműek a II., s a hímneműek nagyobbik része szintén a II., kisebbik része a III. minta

* Az arabs számok azt jelentik, hogy hány nyelvtanító szerint.

** Ezen a főnevek nemén alapuló mintaragozást először «A német nyelv alapelemei» (Szeged, 1901, Schulhof Károly kiadv. 20 fill.) cz. segéd-könyvemben alkalmaztam.

szerint ragoztatnak. Hogy mely főnevek him-, melyek nő- és melyek semlegesneműek, arra határozott szabályok nincsenek s azért minden egyes főnév neme külön-külön megtanulandó.

	I.	II.	III.
Alanyeset	Die —	Das, Der —	Der —
Birtokos eset	“	“ + s̄ (eš)	⊙ n (en)
Tulajdonító eset	“	“ (+ e)	“
Tárgyeset	“	“	“

Többszám.

Alanyeset	⊙	⊙	(en)
Birtokos eset	“	“	“
Tulajdonító eset	“ + n	“ + n	“
Tárgyeset	“	“	“

Nőneműek Köz- és himneműek Himneműek
 kisebbik része.

Megtanulandó tehát 1. a himneműek egyes számú birtokos esete (mert s̄ vagy n végzetű lehet) és 2. az összes főnevek többes alanyesete. Ez utóbbiak alól kivétetik a III. mintához tartozó himneműek többese, mely mindig olyan, mint a már megtanult egyes számú birtokos, vagyis n (en).¹ Ezeknek megtanulása után bármely főnevet tudunk ragozni,² ha általános szabályként tudjuk, hogy az összes nőneműek (I.) az egyes szám négy esetében változatlanok,³ hogy az összes közneműek (II.) az egyes birtokos esetben s̄ (eš) ragot kapnak (az e bármikor elhagyható, ha ezáltal kétértelműség nem támad, pl. Das Dach birtokos csak *des Daches* lehet, mert *Dachs* már a borz.),⁴ hogy a tulajdonító és tárgyeset olyan

¹ Nem számítom ide az el, en, ŋen, er és lein végzetű főneveket, melyeknek többes alanyesete rendszeren ugyan változatlan, de a mellett sok kivételt is ismer, midőn mégsem változatlan, a mi a tanulót aztán csak zavarba ejti. Ilyenek pl. Die Insel, Muschel, Gabel, Nudel, Die Feder, Mauer Ziffer stb., melyeknek többes alanyesete n.

² Hogy egynehány elenyésző csekély számú főnév még mindig eltér a rendszer szabályoktól, az már minden nyelvnek évezredek óta fejlődő, alakuló s ez által komplikálttá vált természetében rejlik. E kivételek rendszeren idegen származásuak, pl. Der Papa, Die Papas; több. tul. den Papas; Das Aber, der Uhu, der Divan, Der Lord stb. többes alanyesete s̄, többes tulajdonító szintén s̄. Christus egyes birtokosa Christi.

³ L. Lehrbuch der deutschen Sprachlehre. Von Prof. Dr. Daniel Sanders. Berlin, 1893. II. Th. 10. S.

⁴ J. m. II. Th. 12. S.

mint az alanyeset,* hogy a birtokosban n vagy en-nel végződő himneműek (III.) az egyes és többes szám minden esetében n-nél végződnek; s végül, hogy a többes számban *minden* főnév birtokos és tárgyese olyan, mint a megtanult többes alanyeset, a tulajdonító pedig mindenkor n vagy en, mely hozzáteendő a többes alanyesethez.**

Kivételek: egy semleges és 9 himnemű főnév, melyek más nyelvtanokban is állandóan kivételekként szerepelnek: Das Herz, Der Buchstabe, Der Name, Der Funke, Der Glaube, der Haufe, Der Gedanke, Der Same, der Wille. Egyes birtokos eset es, a többi eset en.

E rendszer helyessége, a mint inductive keletkezett, inductive a gyakorlatok és fordítások alkalmával annál szembeszökőbb; de viszont ép oly szembeszökő az erős, gyenge és vegyes ragozás szabályain épülő rendszerek bonyolultsága, sokszor még következtelensége is. Pl. vegyük ezt a szót: Der Mast, des Mastes, die Masten. A tanuló ezen adott eseteket megtanulva, a ragozás definíciója miatt még külön szabályokat kénytelen tanulni, t. i. hogy ha egy főnév az egyes birtokosban s-re végződik, vagy pl. Orosz szerint az egyes számban változatlan, de a többes alanyesetben n ragot kap, akkor vegyes ragozású. Csakhogy e szabály betanulása tudását egy csöppel sem bővítette, ellenkezőleg emlékezetét egy felesleges szabálylal terhelte csak meg.

Mi több, olykor még zavarba is ejtheti. Pl. Der Wagen, des Wagens, die Wagen, vagy der Ofen, des Ofens, die Ofen vajjon milyen ragozású? Ha akarom erős, ha akarom vegyes. Mert az egyik szabály szerint azok a főnevek, melyek az egyes birtokosban s raguak és a többes alanyesetben változatlanok, erősek, de viszont, a melyek az egyes birtokosban s-re és a többes alanyesetben n (en)-re végződnek, vegyesek.

Még szembeszökőbb az erős, gyenge és vegyes ragozás bonyolult szabályainak hiábavalósága, ha a nyelvtanokban és szótárakban a főneveknek feltüntetési módját vizsgáljuk. Egyik se írja a főnévhez azt, a mire azok egész ragozását alapítja, t. i. hogy erős, gyenge vagy vegyes ragozású, hanem közli, a mit ép magam hangsúlyozok, hol az egyes birtokost, hol csupán a többes alanyesetet, legritkábban (a himneműeknél) mindkettőt. Pedig ez a hic Rhodus, hic salta! Ha a szótár nem adja a nő- és közneműek többes alanyesetét, és a himneműek nagyobbik részénél ugyanazt, kisebbik részénél pedig az egyes birtokos esetet, a tanuló képtelen fordítani, tudja bár még oly kitünően az erős, gyenge és vegyes ragozás szabályait. Pl. Helyes feltüntetési mód a következő. Nőn.: Die Frau-en, Die Bank-ä-e, Die Tochter, Die Töchter. Semleg.: Das Kind-er, Das Haus, Häuser, Das Thier-e, das Auge-en, das Laster-n. Himn.: Der Lehrer, die

* J. m. II. Th. 10. S.

** J. m. II. Th. 10. S.

Lehrer, der Vater, die Väter, Der Held, des Helden, Der Hut, die Hüte, Der Ofen, die Öfen. A többi eseteket az adottakból képezheti a tanuló.

Ezzel szemben lássuk a már említett nyelvtanok eljárását. Toepler nyelvtana szerint a tanuló, ha még oly kitűnően ismeri is a főnév ragozási szabályait, képtelen a legegyszerűbb mondatot is helyesen lefordítani, egyszerűen azért, mert nem adja a nőneműek és semlegesek többes alanyesetét, valamint a himneműeknél sem a többes alanyesetet, sem az egyes birtokos esetet. Feltüntetési módja rendszerint ez: Nőn.: A levegő, Die Luft. Himn.: A kalap, der Hut. Seml.: A gyermek, das Kind. Az idegen ajku tanuló nem képezhetvén önmagától a többes alanyesetet, joggal és tetszése szerint fordíthatja azt így: Die Hute vagy Hüter, vagy Hüten stb., a mint tényleg e mondatot: A gyermekek kalapjai, Toepler nyelvtanát tanult növendékek imígyen fordították le: Die Hute der Kinder, die Hüten der Kindern. Hibának veheték-e ily helytelen fordítást, ha a nyelvtan maga fogyatékos tudásának, hibázásának oka?! Hasonló hibákban leledzenek a többi nyelvtanok szótárai is. Pl.:

Fleischhacker-Kárpáthi szótárában találomra: Der Harz, Der Schüler, Das Papier, Der Wagen, Der Bauer (földműves), der Mond, der Diebstahl pusztán állanak. A tanuló ezeket tetszése szerint erős, gyenge vagy vegyes ragozásának használhatja. Azt írhatja: Des Harzen, die Schülern (több. alanyeset). Der Monden vagy die Mönde (n).

Endrei szótára jó. — Felsmannál a szótárban felesleges a semleges főnevek egyes birtokos esetének \bar{s} feltüntetése, a gyenge ragozásuaknál pedig a többes alanyeset feltüntetése. Így tüntet fel: Das Gift, gen.- $\bar{e}\bar{s}$, pl. e. Der Narr, gen. $\bar{e}\bar{s}$. pl. en. Valamint nem teszi ki a nőneműeknél az egyes birtokos esetet, mert mindig változatlan, ép úgy felesleges a semlegeseknél, mert mindig \bar{s} , s a gyenge ragozásuaknál a többes alanyeset, mert mindig n (en).

Virányi szótára azért tökéletlen, mert az umlautot sehol fel nem tünteti, pl. Das Amt-er, der Arzt-e, Der Bach-e, das Glas-er stb.

Schwicker, bár német ajkú tanulók számára írt, hibát követ el (Ney is), midőn a szükséges eseteket, főleg a többes alanyesetet, nem közli. Hisz sok oly főnév van, melynek többes alanyesetét a született német (sokszor vagy talán többnyire sváb) tanuló sem tudja, még pedig azon egyszerű oknál fogva, mivel irodalmi szó s a közéletben felette ritkán fordul elő. Hogy pedig a mi közkeletű német polgári jargonunk nem a legtökéletesebb irodalmi színvonalon áll, bizonyításra sem szorul. Az ellenpróba nagyon egyszerű. Tessék csak a következő főnevek többes alanyesetét született német tanulóktól kérdezni. A legnagyobb része nem tudja, vagy csak találgatni fog. Der Wagen, Das Hemd, Der Tag, Das Schaf, Der Krebs, Die Noth, Der Bräutigam, Der Hirsch, Das Rohr, Das Müh-

sal, Das Maas, Der Ort, Der Handschuh, Das Moos, Der Vormund, Das Bett, Der Mast, Das Licht, Der Schmied, Die Nuss, Der Brand.

Többes: Die Wagen, Die Hemden, Die Tage, Die Schafe, Die Krebse, Die Nöthe (s en), Die Bräutigame, Die Hirsche, Die Röhre (növény), Rohre (pl. Sprach-), Die Mühsale, Die Maasse, Die Örter, Die Handschuhe, Die Moose, Die Vormünder, Die Betten, Die Masten, Die Lichte (Wach-), Lichter, Die Schmiede, Die Nüsse, Die Brände. Ilyenek még: Das Aas, Der Hals, Der Wicht, Der Bösewicht, Das Brot, Das Wild, stb.

Valamint az említett nyelvtanok, úgy összes szótáraink: Ballagi, Wolf, Farkas stb. három: Simonyi-Balassa, Kelemen kézi szótára, Csemez-féle kivételével, ugyanazon hibában szenvednek. Nem adják *következetesen* és minden egyes főnévnel a többes alanyesetet s a himnemüeknél, ha szükséges, az egyes birtokos esetet (n), mint a melyeket inductive lehozott ragozási mintáim tanúsága szerint az idegen ajkú se nem tudhat, se nem képezhet. Ejtsük el azért a sok időt felemészítő és haszonnélküli erős, gyenge és vegyes ragozást és alkalmazzuk a főnevek neméből kiinduló és arra támaszkodó, három mintára oszló nemű ragozást. Azért is közöltem ezen észrevételeimet, mert több szem többet lát. Lehet, hogy észrevételeim még nem teljeseek, fogyatékosak, de így is azt hiszem, egyszerűbb, világosabb, következetesebb a német főnevek nemén alapuló ragozás, mint az erős, gyenge és vegyes ragozás.

BECKER HUGÓ.

VISZONVÁLASZ MOLNÁR ISTVÁN ÚRNAK.

T. ellenfelem a vitakozásnak legkevésbé illő alakját választotta ellenem írt pamphlettjában. Mint valami legyőzött birkózó, fogta magát: hátulról vagy oldalról támadt, s az utcai gyerkcőzők módját választotta, mert gúnyolódott s utánam kiabálta egy eléggé különös, de véletlen kocsintásomat.

Én, a mikor megírtam értekezésemet, nem azt tartottam szem előtt, hogy fordításbeli tévedéseit mutogassam, hanem hogy elsőbben az ő gondolatmenetének kapcsán az egész latin idő- és módtant tisztázzam, s csak alkalmas helyeken szúrtam közbe ellenfelem hibáit, a melyek alkalmatlanná tették őt arra, hogy ebben a tőlem megindított vitában súlylyal bíró harczosnak tekintsem.

Ő maga nagyon komoly ellenfélnek, sőt mi több, igazságszolgáltató mesternek tolta fel magát. Emlékezzünk csak rá, mily fönnhézóan s nabukodonozori elbizottsággal mondta ki a szót, hogy célja a vitat-